

**«ПАРТНИРАЩИЯТ ПИАНИСТ» -
АМЕРИКАНСКАТА ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА,
ОПИСВАЩА СЪВРЕМЕНИЯ ОБЛИК НА АКОМПАНИЯТОРА**

Даниела П. Дикова

Опитът за анализ на съвременния облик на акомпанияторското изкуство цели да потърси основанията за нови модерни перспективи в осмислянето на културната мисия на пианиста като участник в ансамбловото музициране, което има пряка връзка с процеса на неговото обучение. Акомпанияторската дейност съпътства почти всяка педагогическа и изпълнителска дейност и това я прави най-разпространена в съвременния музикален живот. Възможностите за концертна виртуозна изява на професионалния пианист в наше време са силно ограничени, но остават възможностите за насърчаване на потенциала за работа на пианиста в ансамбъл. Професионалният пианист може да развие кариерата си като професионален концертен акомпаниятор, оперен акомпаниятор, вокален ментор на певци, акомпаниятор на различни инструменталисти е учебния процес, пианист в състава на симфоничния оркестър, пианист-акомпаниятор към частно вокално студио, камерен музикант, пианист за прослушвания, музикант в църква, хоров пианист-акомпаниятор, танцов акомпаниятор и т.н. Всички тези клавири дейности изискват отлично клавирно майсторство, умения за сътрудничество, и гъвкавост, която се простира отвъд соловия репертоар.

Многоликата изява на акомпаниятора като сътрудник на инструменталисти и певци включва владенето на три типа клавирен акомпанимент:

Изпълнение на клавири, наподобяващи оркестровата звучност – извлечения от партитури на акомпанираща оркестрова партия при изпълнение на солови концерти, пиеси или арии и вокални ансамбли;

Изпълнение на кантилени, танци и виртуозни пиеси, арии и песни, при които акомпанимента и второстепенна, хармонична и ритмична основа;

Изпълнение на пиеси, които изявяват техническите и звукови възможности и на двата инструмента (солиращ инструмент или глас и акомпаниращото пиано) и правят професията на акомпаниятора изключително удовлетворяваща.

Необходимите за това акомпанияторски умения се култивират като неразделна част от клавириното обучение на всички етапи от професионалното музикално образование, но е важно да се отбележи, че те са различни от клавирините умения на соловия пианист. А функционалните различия между солистичното и акомпанияторско музициране занимават не само изследователи, а и практикуващите музиканти. Забележителният руски акомпаниятор на 20 в. Евгений Михайлович Шендерович отбелязва: "Спецификата на соловата и акомпанияторската дейност е тъй различна, че не е трудно да се посочат много активно концертиращи солисти-пианисти, които почти не владеят изкуството на акомпанимента и обратно – пианисти, прославили се именно с високото си майсторство и художествено ниво на акомпанимента, но абсолютно незанимаващи се със солово изпълнение" [1]. Този факт произтича от разликата в себеусещането на отделните клавири изпълнители и техния личен професионален избор. В съвременните условия на неимоверно богата клавирна литература за солово и ансамбловото клавирино изпълнение е добре този избор да се направи в периода на дипломиране и поемане на творческия път.

Българската акомпанияторска школа е създадена в началото на 20 в. на базата на европейските клавири традиции (включващи в себе си и акомпанияторските умения), а по-късно се развива под културните влияния, които поражда руската клавирна школа. Така в България през 60-те г. на 20 в. в Българската държавна консерватория се създава дисциплината „клавирен съпровод“ в бакалавърския цикъл на обучение, а по-късно се сформира и отделна катедра „клавирен съпровод“, което инспирира написването на първите методически трудове по клавирен съпровод. Големите фигури за протичането на тези процеси в България са **Савка Шопова** и **Лили Попова**, отдала цялата си енергия като

концертни акомпанятори и дългогодишни педагози на организирането на обучението по клавирен акомпанимент.

Почти по същото време (1965г.) в САЩ е издадена книгата на **Курт Адлер** [2] „Изкуството на акомпанимента”, позната там като ”Библията на акомпанятора”. Получил образованието си на пианист и диригент във Виена, Адлер работи между 1935-37г. в Сталинград, а след 1938г. заминава за САЩ, където развива кариера на диригент, пианист и акомпанятор. През същите две години (1935-37г.) в Сталинград работи и **Адолф Готлиб** – също пианист и диригент, автор на издадената в Русия книга, изследваща основните принципи при ансамбловото музициране на струнни и пиано[3], възприета и в България като методика на камерната музика.

За разлика от съвременните европейски школи, в които акомпаниментът не се отделя в самостоятелна професия, а е част от уменията на пианиста, в Русия днешната професия „концертмайстор” отличава акомпанятора като професионалист на високо ниво, съчетаващ изпълнителска, самопознавателна (методическа) и преподавателска дейности.[4] В САЩ, този комплект от дейности и организацията на висшето образование довеждат до идеята за „партниращ пианист” – пианист, занимаващ се с ансамброво музициране.

Тези факти сами по себе си са илюстрация на изходните основания за формулирането на идеята за връзка между руската и американска акомпаняторски школи. И американската, и българската акомпаняторска школа са повлияни от руската, но същевременно развиват национални традиции със своя специфика.

Културните контакти между трите акомпаняторски школи – всички основани върху европейските клавирни традиции – могат да разкрият и осветлят различни страни от логиката на самия исторически процес, както и да пояснят състоянието на съвременната научно-методическа ориентация и възможните перспективи, които стоят пред нея. Към посочените „обективни” фактори, оформящи това твърдение следва да се добавят и тези, от субективен характер, които се изразяват в личния ми изпълнителски и педагогически опит, натрупани емпирични впечатления, достъп до съответната литература и възможности за професионално общуване.

Началото на специализираното обучение по клавирен акомпанимент в САЩ

Като цяло, университетското образование в САЩ влиза в период на ускорено развитие през годините около Втората световна война. Нацизмът масово прогонва от Европа интелектуалци и хора на изкуството, и тяхното имигриране в САЩ е една от причините за разширяването и обогатяването на множество учебни програми в САЩ (не само в музикалните дисциплини). Връзката на образованието по акомпанимент в САЩ с това от Европа личи от биографиите на основателите на клавирния акомпанимент като учебен предмет в САЩ – много от тях са тясно свързани с европейската култура и образование.

Основоположник на американската акомпаняторска школа е **Гуендолин Колдовски** [7] – изтъкнат пианист и вокален акомпанятор. Тя развива акомпаняторската дейност до нивото да бъде призната за изкуството. Родена през 1906 г. близо до Торонто, тя получава музикалното си образование в Кралската консерватория в Торонто, а после продължава развитието си в Англия и Франция. Повече от 40 години, Колдовски се изявява като акомпанятор в целия свят, като работи с такива утвърдени певци като Мерилин Хорн, Петер Шрайер, Лоте Леман (над 45 г. сътрудничество), както и със съпруга си – британско-руския цигулар Адолф Колдовски, ученик на Изай и Шевчик. Г. Колдовски основава отдел “Keyboard Collaborative Arts (“Клавишно-партниращи изкуства”) в Университета в Южна Калифорния (University of Southern California – USC) и така проектира пътя на акомпаняторското изкуство в САЩ още през 1947 година. Програмата за обучение по акомпанимент като специалност за магистърска и докторска степени, създадена от Г. Колдовски в USC продължава да бъде в основата и на съвременните програми за обучение, водени от нейните възпитаници.

Висшето клавирно образование в САЩ се предлага в Университети или Консерватории или специализирани музикални институти (на англ. “Schools of Music”) към Университети. Всяко клавирно обучение след бакалавърска степен следва условията на съответната програма, с три възможни специалности – по (соло) пиано, камерна музика или партниращо пиано. Различни са броя

на кредитите и подбора на предметите за отделната програма. Част от кредитите са за свободно избираеми предмети, а други кредити са задължителни предмети в курса на обучение на съответната програма. Решаващо е желанието на студента и изпитните му резултати. Например студент в магистърска програма по солово пиано може да избира да се обучава и в камерна музика и в партниращо пиано или в едно от двете. Студент по камерна музика може да избира да се обучава и в партниращо пиано и в солово пиано или в едно от двете. И съответно студент в партниращо пиано може да се обучава и в камерна музика и в солово пиано. Освен това студентът може да избира да се развива в инструментален или вокален акомпанимент. Специфичното тук е, че многообразието при организирането на клавирното обучение в американския стил спазва различно от европейското правило. Според “американското правило”, клавирния репертоар по камерна музика е разделен на **сонатен репертоар** – соната за даден инструмент и пиано, и **камерен репертоар** с участието на пиано – трио, квартет, квинтет и т.н.

В днешните американски образователни програми по „партниращо пиано” е включено и обучението в клавирния сонатен дуо репертоар, докато в европейския стил, то е приоритет на обучението по камерна музика. Програмите „партниращо пиано” са предназначени за пианисти, които желаят да разширят своя музикален опит в една или повече от следните области:

съвместно с **вокалиста** да изучава детайлите във вокалното изкуство, вокалната камерна музика, операта, ораторията;

съвместно със **солиращ инструменталист** да усъвършенства акомпанияторските си умения, вкл. изпълнение на клавирно извлечение от оркестрова партитура с акомпанираща функция, при работа с различни видове инструменти;

съвместно с **дуо-партньор** (инструменталист или вокалист) да усъвършенства уменията си на камерния изпълнител.

Въвеждане на понятието „Партниращо пиано” в САЩ

На пръв поглед терминът „партниращ пианист” (на англ. “collaborative pianist”) и терминът „акомпаниятор” описват една и съща акомпанияторска дейност, но първият е по-общо понятие и сумира и различните други възможни типове съвместно музициране на пианиста. С „партниращо пиано” се назовават новите образователни форми – специалности и учебни програми – открити през последните 2-3 десетилетия във висши учебни заведения из САЩ. Те са създадени в отговор на променящите се изисквания в днешният свят към пианиста, който е добре да бъде не само отличен солиращ музикант, но и такъв който е достатъчно гъвкав, за да работи с други хора в различни области на съвременното изкуство. Тези нови образователни форми включват съвременно изследване на техническите клавирни умения, като същевременно подчертават ансамбловите, интерпретационни и езикови (предимно за вокалния акомпанимент) умения, необходими за реалистична и многостранна клавирна изява в музиката.

„Партниращо пиано” е термин, използван за обозначаване на съвместната дейност на професионалния пианист с един или повече инструменталисти, певци, танцьори и други изпълнители. От друга страна, терминът „партниращо пиано” предполага равенство, асоциация на творчески личности, както и работа в екип.[5] Дефиницията е много обща и подчертава условието на партньорството солист-акомпаниятор, а не определя равнопоставеността им в съвместното музициране. Още в 1965г. Курт Адлер изказва мнение, че пиесите, композирани през 20 век за солист с клавирен акомпанимент се доближават до принципите на камерната музика (равнопоставеност на отделните партии). [виж бел. 2] Логично е това също да е оказало влияние при създаване на термина «партниращо пиано» в САЩ.

Тези специфични особености в музикалното образование по акомпанимент в САЩ, свързани с термина „партниращо пиано”, обединяват обучението по клавирен акомпанимент и част от камерната музика в магистърската и докторска степени. Като професионално и образователно понятие, терминът „партниращо пиано” е въведен от американският пианист **Самюъл Сандерс** през 90те г. на 20 в. В 40-годишната си кариера, Самюъл Сандърс е признат камерен музикант и акомпаниятор на някои от водещите изпълнители на нашето време. Между тях са цигулярите Ицхак Пърлман, Пинкас

Цукерман, Хайме Ларедо, и Джошуа Бел; виолончелистите Йо-Йо Ма, Мстислав Ростропович, Жаклин Дюпре, и Леонард Роуз; и вокалисти като Джеси Норман. Той е член на факултета на Джулиард Скуул в Ню Йорк в продължение на 33г., където помага за организирането на образователните степени – програми по „партниращо пиано” 1992г., като сформира такива и в консерваторията «Peabody» в Балтимор, Мериленд през 1980г. [6]

Болшинството образователни програми по „партниращо пиано” са създадени след 90те г.на 20 в., а в началото на 21 в. стартират нови програми в заведения като Boston Conservatory, University of Wisconsin-Madison, и Michigan State University. Проучванията ми показват, че обучението по „партниращо пиано” се предлага в над сто университета и консерватории в САЩ. Сред най-ярко обособените такива учебни програми са тези на:

1. University of Southern California – първия център за обучение по клавирен акомпанимент, основан от Г. Колдовски през 1947г.
2. Cleveland Institute of Music – с една от най-внушителните и изчерпателни изпитни програми за прием в програмата „партниращо пиано”, включваща вокален и инструментален акомпанимент.
3. Eastman School of Music – програмата „партниращо пиано” предлага обучение по вокален и инструментален акомпанимент и изучаване на разнообразен сонатен репертоар.
4. Peabody Institute of The Johns Hopkins University – програмата „партниращо пиано” е сформирана от С. Сандерс през 1980г. и развива предимно вокалния акомпанимент.
5. Бостън университет по музика в колежа за изящни изкуства (Boston University College of Fine Arts), основан през 1872 г. – един от най-старите университети с музикална програма в САЩ.
6. New England Conservatory в Бостън
7. University of Minnesota
8. University of California at Santa Barbara - програмата е създадена от Г. Колдовски през 1951г.
9. University of North Carolina School of the Arts
10. University of Maryland School of Music

Специално място заема програмата „партниращо пиано” в Juilliard school – Ню Йорк . Тя предлага обучение за Магистърска и Докторска степени само за извънредно надарени пианисти. Обучението включва занимания по камерна музика, вокални ансамбли, вокален и инструментален акомпанимент. Целта на програмата е подготовка на концертни пианисти за ансамброво свирене на най-високо ниво. **Марго Герет** преподава френски песенен репертоар и е една от първите пианисти, завършили музикалното си обучение с диплома по „партниращо пиано”.

Най-често срещаните произведения в изпитните програми за кандидатстване в програмите по «партниращо пиано» в САЩ са цигулковите и виолончеловите сонати на Бетовен, Брамс и Франк, вокални цикли от Шуберт, Шуман, Брамс ,Форе или Дебюси, както и солови клавирни произведения. По-рядко се срещат изисквания за акомпаниране на инструменталните концерти на Моцарт и големи виртуозни пиеси.

В някои университети програмата за обучение по „партниращо пиано” е създадена най-вече с цел да има акомпаниятори за учебния процес, тъй като щатни акомпаниятори няма. От такъв тип са: Indiana University at Bloomington, Baylor University, California Institute of the Arts, Bowling Green State University, Carnegie Mellon University. В други университети акомпаниментът се учи в рамките на клавирното обучение за бакалавърска степен, подобно на обучението в НМА „П.Владигеров” – София.

Клавирен диалог между САЩ и Русия

В обобщение терминът „партниращо пиано” е естествено зародилата се дефиниция в САЩ на всички възможни форми на съвместно музициране на пианиста в наше време. На пръв поглед терминът „партниращо пиано” в САЩ се родее с термина „концертмайстор” в Русия. И двата термина се появяват в края на 20 в. И двата са плод на осъзнатата необходимост да се потърси нов термин за обозначение на съвременните функции на акомпаниращия пианист. Но поради диаметрално противоположните обществени условия за развитие на музикалната култура и свързаната с това

естетика като цяло, в Русия се набляга на по-високото ниво на професионални умения, които трябва да владее концертмайстора, докато в САЩ основното е обединяването на клавирната дейност в област, включваща всички форми на съвместно музициране. В първия случай терминът „концертмайстор“ говори за музикантски престиж и високите професионални умения на акомпанятора - пианист, докато в термина „партниращо пиано“ степента на професионалното ниво не е включена и е оставена като грижа и амбиция на отделната личност.

В САЩ бакалавърската степен включва солово изучаване на пиано и целта усвояване на основните технически и артистични умения на пианиста. Безспорно обучението е съпътствано с кредити по камерна музика и съпровод, но как и колко решава ръководството на съответния университет. Събраната от мен информация сочи, че в отделните американски висши учебни заведения специалността „партниращо пиано“ се създава обикновено от изявена личност с дългогодишен изпълнителски и педагогически опит в сферата на клавирното ансамболово изкуство, но има всякакви варианти, породени от частните случаи. Докато в Русия поради централизираната система на управление, акомпаняторската професия е ранно профилирана на вокална и инструментална, а в по-късен етап и на отделна за всяка инструментална група – струнна, духовна, ударни като всеки акомпанятор се специализира в работа с определен инструмент. Така се улеснява бързото усвояване на акомпаняторския репертоар и навлизането в детайлите на акомпаняторските умения. Поради тази специфична особеност появата на термина „концертмайстор“ бележи високото професионално ниво, породено от тази организация.

Всичко зависи от това какъв избор на професия прави студента-пианист след завършване на бакалавърското си образование. Ако иска да бъде солист и преподавател по пиано, който да е подготвен за изпълнение и на камерна музика, солистичното образование е достатъчно. Ако иска обаче наистина да се специализира в изкуството на правене на музика с други хора и да научи уменията и репертоара на най-високо ниво и след това да може да го прилага и да го преподава, е добре да избере магистърска или докторска образователна програма със специалност „партниращо пиано“.

Заклучителни клавирни мисли

В американския стил на клавирно обучение също се търсят възможности за ранен достъп на пианистите до света на «партниращото пиано». Разчита се на това първите опити в най-ранна възраст за съвместно музициране да създадат положителни нагласи, които да са основа за по-нататъшно музикално развитие. Джойс Грил в своята статия за акомпаняторските умения «Откъде да започнем?» споменава идеята за екипност като форма на изява, която заема централно място в спорта в тийнейджърска възраст: «Учениците харесват идеята за "екип", за приятелство. Но с изключение на случайни дуети, учениците по пиано на практика се упражнява сами и отиват на урок сами» [8] Певецът или инструменталистът пее в хор или свири в инструментална група или оркестър, а ученикът по пиано рядко се запознава с радостта от правенето на музика с други хора. От голямо значение е подбирането на партньори със сходни нива на инструментално умение, както и подбора на подходящ материал за съвместно музициране. Образователните системи и в Русия и в България обръщат също специално внимание на този проблем и общата тенденция е часовете по клавирен съпровод да започват още в началното клавирно обучение.

Чести са случаите на преодоляване на проблемите на сценична треска и грешки на паметта, породени от тъй наречената «пианистична самота» след период на ансамболово музициране, включващо подготовка и сценично изпълнение. Ранният опит за музициране в екип (ансамбъл) и свързаните с това положителни емоции, създават спомени, които могат да се окажат решаващи по-късно при избор на професия в областта на партниращото пиано.

Българската акомпаняторска школа е базирана на знания и опит, подобни на руската, и е плод на същата организация, предпоставила международно доказаното високо ниво на българските акомпанятори. Предизвикателствата на 21 в. поставят нови задачи пред българското музикално образование. Развила се като самостоятелна професия през 20 в. върху основата на създадения основно през 19 и 20 в. акомпаняторски репертоар, акомпаняторската професия е най-

разпространената професия за пианиста в наше време. Обема и стилового разнообразие на акомпанияторската музикална литература задължава пианиста да разшири познанията си за стил, обща култура, техническо и артистично майсторство, за да достигне висоти в професионалното си развитие. В тази връзка, практиката на преподаване на клавириния акомпанимент в САЩ и идеята за “партниращ пианист” могат да бъдат от полза за развитие и за българската акомпанияторска школа.

Литература

- [1] Шендерович, Е. М. В концертмейстерском классе: Размышления педагога. М, Музыка, 1996, С 4.
- [2] Adler, Kurt. The Art of Accompanying and Coaching. Minneapolis, 1965.
- [3] Готлиб, А. Основы ансамблевой техники. Москва, 1971 г.
- [4] Бабюк, Валерия Л. Становление концертмейстерской деятельности в России XVIII - XX веков (фортепьянно-вокальный аспект).
- [5] <http://collaborativepiano.blogspot.com/2005/11/what-is-collaborative-piano.html#.UQZJIIJaeBM>
- [6] <http://www.nytimes.com/1999/07/12/arts/samuel-sanders-is-dead-at-62-accompanied-noted-performers.html>
- [7] <http://www.thecanadianencyclopedia.com/articles/emc/gwendolyn-koldofsky>
- [8] Grill, Joyce. PIANO PEDAGOGY FORUM. 1998.